

Türkiye Eğitim Dergisi

(2021) Cilt 6, Sayı 1, s. 165-185

Konu İçeriği ve Öğrenme Etkinlikleri Açısından 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Coğrafya

Meryem HAYIR KANAT¹

Kadriye ÇELİK²

Mehmet Esad BALI³

Özet

Sosyal Bilgiler; Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Psikoloji, Sanat Tarihi gibi pek çok sosyal bilimin tek bir potada eritildiği çok disiplinli bir çalışma alanıdır. Bu çalışma alanında tasarlanan Sosyal Bilgiler dersi Türkiye’de 1968 yılından itibaren ilkokul ve ortaokul düzeyinde eğitim programında yer almakta ve okullarda zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Derslerin işlenmesinde MEB tarafından onaylanmış olan kitaplar en temel eğitim materyalleri olarak kullanılmaktadır. Derslerin işlenmesinde MEB tarafından onaylanmış olan kitaplar en temel eğitim materyalleri olarak kullanılmaktadır. Ders kitapları öğretmenlerin anlattıklarının derli toplu yer alması, sözlü olarak anlattıklarının tamamlanması ve eksikliklerin giderilmesi, öğrencilerin her zaman elinin altında yer alan bir kaynak olması bakımından oldukça önemli materyallerdir.

Bu çalışmada 2018 öğretim programına göre hazırlanmış Şahin’in(2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı içerik analizine tabi tutulmuştur Öğrenme alanlarında Coğrafya konu içerikleri ve konuların aktarımındaki kullanılan yöntemler eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; İnsanlar Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarında Coğrafya konuları kapsamındaki öğrenme etkinliklerinin yeterli sayıda olduğu görülmüştür. Etkinliklerde kullanılan görsellerin ve etkinlik içeriklerinin kazanımlara uygun olduğu tespit edilmiştir. Fakat kavram haritalarında, karikatürlerde, fotoğraflarda ve metinlerde yer alan içerikler arasında ilişki kurma etkinliklerine yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
İçerik analizi
Coğrafya konuları
Öğrenme Etkinlikleri
Coğrafya görselleri

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 10.03.2021

Kabul Tarihi: 16.04.2021

Elektronik Yayın Tarihi: 25.06.2021

DOI: 11..11111/ted.xx

¹ Doç, Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi , Eğitim Fakültesi, meryemhayir@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3190-3144

² YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0000-0001-7896-2590, clkadriye@gmail.com

³ YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0000-0003-0208-3199, mesadbali@gmail.com

Geography in the 5th Grade Social Studies Textbook in Terms of Subject Content and Learning Activities

Meryem HAYIR KANAT¹

Kadriye ÇELİK²

Mehmet Esad BALI³

Abstract

Social studies; It is a multidisciplinary field of study, which includes many social sciences such as History, Geography, Sociology, Psychology, and Art History are melted in one pot. This field of study has been included as a social studies course in primary and secondary education since 1968. The books which are used in the courses are basic course materials approved by the Ministry of National Education. Textbooks are very important materials in terms of covering orderly what teachers tell, completing what they tell verbally and overcoming learning weaknesses and being a resource that students always have at hand.

In this study, the 5th Grade Social Studies Textbook of Şahin (2018), one of the x number of textbooks prepared according to the 2018 curriculum and approved by the Ministry of National Education, was subjected to content analysis in terms of geography subjects. Geography curriculum and methods used in the transfer of topics in the learning areas were discussed with a critical perspective. Document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used in the research. According to the findings obtained; It has been observed that there are sufficient numbers of learning activities within the scope of geography subjects in the area of People Places and Environments, Production, Distribution and Consumption, Global Connections. It has been determined that the images and content of the events used in the activities are suitable for the achievements. However, it has been determined that the activities of establishing relationships between the contents in mind maps, cartoons, photographs and texts are not sufficiently included.

Keywords

5th Grade Social Studies Textbook
Content analysis
Geography topics
Learning Activities
Geography images

About Article

Sending Date: 10.03.2021

Acceptance Date: 16.04.2021

Electronic Issue Date: 25.06.2021

DOI: 11..11111/ted.xx

GİRİŞ

Ders kitapları eğitim öğretim sisteminin en önemli öğretim materyalleridir. Ders kitaplarının hazırlanma amacı öğretim programlarının amaçları doğrultusunda

¹ Doç, Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi , Eğitim Fakültesi, meryemhayir@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3190-3144

² YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0000-0001-7896-2590, clkadriye@gmail.com

³ YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0000-0003-0208-3199, mesadbali@gmail.com

programlarda hedeflenen kazanımların sağlanmasıdır. İyi hazırlanmış bir ders kitabı öğretmenin ve öğrencinin en büyük yardımcısıdır(Ünsal ve Güneş, 2002). Türkiye’de ilk defa ders kitapları 2003-2004 eğitim öğretim yılında ilkökul kademesinde, 2006-2007 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtımı yapılmıştır.

Ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması, eğitimde fırsat eşitliği bağlamında ders kitaplarına erişimi artırmıştır(Aslan, Okumuş & Koçoğlu, 2015). Öğrencilerin tümünün ders kitaplarına erişim sağlanması, tüm sınıf düzeyindeki öğrencilere verilmesi hedeflenen kazanımları elde etme düzeylerinin ölçülebilmesini olanaklı kılmıştır (Göçer, 2008). Pek çok öğretmenin dersi planlama ve organize etmek için başvurduğu ders kitapları eğitim planlarına uygun şekilde hazırlanır ve programın vermeyi amaçladığı içerikleri, yine programın ön gördüğü etkinlikler ve yaklaşımlar ile aktarır.

Özellikle ücretsiz olarak kitapların öğrenciye sağlanması ile kullanımı kolay bir öğretim aracı olarak ders kitapları sistemdeki yerini almıştır (Yanpar Şahin & Yıldırım, 1999; Öztürk & Otluoğlu, 2003). Tüm bu bilgiler ışığında devletlerin çağdaş öğrenciler yetiştirilmesinde eğitim sisteminin bir parçası olarak ders kitapları vazgeçilemez eğitim materyaleridir(Liman, 2007). Pek çok öğretmen için derslerin yürütülmesinde öğretim programlarından daha çok ders kitapları rehberlik etmektedir (Kızılçaoğlu 2003: 95). Bu durum ders kitaplarının programa uygun hazırlanması bakımından da önemini daha fazla artırmaktadır. Bu yüzden ders kitaplarının kazanımları verme yeterliliği, içeriği, öğrenme etkinlikleri daha fazla önemiyet teşkil etmektedir.

Ders kitaplarını içerik açısından tamamlayan pek çok unsur vardır. Bu unsurlardan en önemlisi ise öğretim etkinlikleridir. Ders kitaplarında yer alan öğretime yönelik etkinlikler nitelikli öğrenmenin gerçekleşmesine yardım eder (Özden, 2000). Programa uygun olarak hazırlanmış etkinlikler yerinde ve doğru şekilde uygulanır ise öğrencilerin bilgilerinin kalıcılığına olumlu etkileri olur. Eğer etkinlikler program amaçlarına uygun ve iyi şekilde planlanmaz ise amaçlara ulaşılması konusunda etkisiz kalırlar (Özmantar & Bingölbali, 2009).

Bu araştırmada Anadol Yayıncılık tarafından hazırlanan ve Milli Eğitim Bakanlığınca onaylanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelenmiştir(Şahin, 2018). Diğer iki kitaptan birisi MEB tarafından komisyona hazırlatılan Evirgen, Özkan & Öztürk, (2020)’ün kitabıdır. Bu kitabın taslak baskısı ile ilgili çalışma daha önce yayınlanmıştır (Fidan, Çelen & Hayır Kanat, 2018). Üçüncü kitap ise Harut (2020) tarafından yazılan ve Ata Yayıncılık tarafından yayınlanan kitaptır. Bu makalede Şahin’in (2018) kitabı üzerinde inceleme yapılmıştır. Bu kitabın tercih edilme nedeni okullarda daha yaygın olarak kullanılmasıdır. Coğrafya konularını ele almak amaçlandığı için üç ünite üzerinden veriler toplanmıştır. Bunlar “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” ve Küresel Bağlantılar gibi Coğrafya konularını esas alan öğrenme alanlarında yer alan etkinliklerin kazanımlara uygunluğu, görsel ve içeriğin konu ile örtüşme durumu, öğretim etkinliklerinin öğrenci üzerinde hangi becerileri kazandırmaya yönelik oluşu gibi yeterlilikler açısından ele alınmıştır.

Araştırmadan elde edilecek bulguların, yeni hazırlanacak ders kitaplarındaki öğrenme etkinliklerinin hazırlanması ve bu etkinlikler arasında eski-yeni karşılaştırmasının

yapılabilmesi adına önem arz etmektedir. Yine ders kitaplarındaki etkinliklerin kazanıma uygunluk ve kalitesi açısından değerlendirilmesi ders kitaplarının kalitesinin artırılmasına hizmet edecektir. Bu nedenle eğitim materyalleri hazırlanması sürecinde görev üstlenen eğitimcilerin işe bağlamadan önce bu konuda yapılmış olan çalışmaları incelemesi önemlidir. Ne kadar çok çalışma yapılır ise hazırlanacak yeni materyaller için o kadar fazla bilgi birikimi sağlanmış olur.

YÖNTEM

Araştırmanın amacı, 5. Sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konuların coğrafya konuları bağlamında içerik analizine tabi tutulmasıdır. Ortaokul düzeyindeki ilk sınıf düzeyi olması nedeni ile 5. Sınıf tercih edilmiştir. Bu yapılırken 2020-2021 yılında okullarda okutulmakta olan ders kitabı kaynak olarak kullanılmıştır. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Coğrafya öğrenme alanları olan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” ünitelerinin aktarımı yapılandırıcı eğitim anlayışı doğrultusunda analiz edilmiştir. Söz konusu ünitelerin öğrenme etkinlikleri, dikkat çekme, bilgi kalıcılığını sağlama ve öğrenmeyi güdüleme açısından analiz edilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu araştırma *nitel araştırma* yaklaşımlarından *doküman incelemesi* tekniği ile yapılmıştır. Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen, olay veya olgular hakkında, bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Şimşek, 2009). Lune ve Berg'e göre; içerik analizi çeşitli yazılı dokümanlar, fotoğraflar, videolar ve ses kayıtlarında içeren ve insanlar arasında gerçekleşen çeşitli iletişim şekillerinde uygulanır. Analiz içeriği araştırma soruları ile ilişkilendirilecek bir veri olarak “kodlama için tasarlanmıştır (Berg & Lune, 2017, 181-188). Doküman analizi yöntemi ile içeriğin sayısallaştırılması durumunda yöntemkarma yöntem olarak ifade edilebilir.

Evren-Örnekleme

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla 2018-2019 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen Anadol Yayıncılık 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı incelenmiştir. Bu kitap içerisinde yer alan Coğrafya konuları konu içerikleri, etkinlikler, görseller yönünden içerik analizine tabi tutulmuştur (Şahin, 2018).

Veri Toplama Aracı

Veiler kitap üzerinde yapılan metin incelemesi, grafik, harita, fotoğraf, tablo vb. materyaller için içerik analizi yapılarak verilere ulaşılmıştır. Olaşılan veriler önce temalara göre tasnif edilmiş, daha sonra ilgili başlık altında analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler analiz edilirken aşağıdaki şekilde gruplamaya tabi tutulmuştur. Bu yapılırken daha önce 2017 taslak programına göre hazırlanmış olan MEB'in Sosyal bilgiler 5. Sınıf ders kitabı incelemesindeki içerik analiz yöntemi temelinde yeniden oluşturulan etkinlik gruplama yöntemi takip edilmiştir (Fidan, Çelen & Hayır-Kanat, 2018). Buna göre konular 10 grup altında analiz edilmiştir.

1. Metni anlama, yorumlama ve analiz etmeye yönelik etkinlikler
2. Haber inceleme etkinlikleri
3. Tablo inceleme, yorumlama ve düzenleme etkinlikleri.
4. Yansıtıcı düşünme etkinlikleri
5. Fotoğraf, karikatür inceleme ve ilişki kurma etkinlikleri
6. Araştırmaya yönlendirme etkinlikleri
7. Materyal geliştirme etkinlikleri
8. Harita okuryazarlığını geliştirme etkinlikleri
9. Grup çalışması etkinlikleri
10. Proje geliştirme etkinlikleri

BULGULAR

Coğrafya konularının ağırlıklı olarak yer aldığı ve bu nedenle bu araştırmanın kapsamına giren üç üniteden ilki 3. Ünite olan “**İnsanlar, Yerler ve Çevreler**” ünitesidir. Bu ünite içerisinde; *Yeryüzü Şekilleri, İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi, Nüfus ve Yerleşme, Afetler ve Çevre Sorunları, Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi* başlıkları altında toplam 63 fotoğraf, 5 harita ve 2 kavram haritasının desteklediği konu anlatımı ve farklı etkinlik örnekleri ile konular öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır (Şahin, 2016: 63-94). Araştırma kapsamında olan ikinci ünite kitabın 5. Ünitesi olan “**Üretim, Dağıtım ve Tüketim**” ünitesidir. Bu ünite içerisinde yer alan başlıklar; *Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler, Ekonomik Faaliyetler Meslekleri Etkiler, Ekonomi ve Sosyal Hayat, Üretim, Dağıtım ve Tüketim Ağı, Yeni Fikirler Geliştirelim, Bilinçli Tüketici, Ünite Değerlendirme Çalışmaları* şeklindedir (Şahin, 2018: 117-152).

Bu ünite de konular pek çok etkinlik ile desteklenerek aktarılmaya çalışılmıştır. İki sayfa hariç bütün sayfalarda konular görsel malzeme desteği ile somutlaştırılarak verilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla 63 fotoğraf kullanılmıştır. Bu ünite içerisinde Coğrafyanın yanı sıra sınırlı olarak vatandaşlık konuları da yer almıştır. Araştırma kapsamındaki son ünite olan kitabın 7. Ünitesi “**Küresel Bağlantılar**” ünitesi içerisinde *Yaşadığım Yerin Ülke Ekonomisine Katkısı, Ekonomik İlişkilerde Teknoloji, Turizm ve Uluslararası İlişkiler, Ortak Mirasımız ve Ünite Değerlendirme Çalışmaları* başlıkları altında önceki ünitelerde olduğu gibi bol miktarda görsel materyal desteği ve farklı etkinlikler ile konular aktarılmıştır. Ünite içerisinde 43 fotoğraf ve 1 harita kullanılmıştır.

Bu üç ünite içerisinde yer alan konuları aktarmak için kullanılan etkinlikler, etkinlik yöntemleri yapılan analizler sonucunda kitabın organizasyonuna da uygun olarak 10 gruba ayrılarak analiz edilmiştir.

1. Metni Anlama, Yorumlama ve Analiz Etme Etkinlikleri

Okuma Metni

Ali Amca, eşi ve üç çocuğu ile birlikte Kars'ta yaşamaktadır. Kars'ın coğrafi yapısının tarıma uygun olmadığı için Ali Amca'nın ailesi hayvancılık yaparak geçimini sağlamaktadır. Kars, yaz mevsiminde yeterli yağış aldığından geniş meralara sahiptir. Ali Amca hayvanlarını bu meralarda otatarak büyütür.

Ali Amca, yetiştirdiği hayvanları her sene Kurban Bayramı'ndan önce İstanbul'a götürür ve belediyelerin kurduğu hayvan pazarlarında satar. Hayvanların İstanbul'a götürülmesi, veteriner hekimler tarafından sağlık kontrolünden geçirilmesi, satılması ve Kars'a geri dönülmesi yaklaşık bir ay sürer.

Ali Amca köyden ayrıldığında onun yapması gereken işleri ailenin diğer fertleri yapar. Üniversite'de okuyan büyük oğlu, Ali Amca köydeyken hayvancılıkla fazla ilgilenmez. Ancak babası İstanbul'a gittiğinde hem okuluna devam eder hem de hayvanların bakımını üstlenir. Ali Amca İstanbul'dayken eşi, çocuklarının eğitimiyle ve sağlık durumlarıyla tek başına ilgilenir.

Ali Amca, Başakşehir Belediyesinin Kurban Satış Merkezine uzun bir yolculuktan sonra ulaşır. Belediye yetkilileri hayvan satışı yapılacak alan ile ilgili gerekli düzenlemeleri satıcılar gelmeden önce yapar. Ali Amca kalabileceği ve hayvanlarını satabileceği alanı belirli bir ücret ödeyerek kiralar. Burada ülkemizin farklı yerlerinden hayvanlarını satmak için gelen insanlarla tanışır ve arkadaşlıklar kurar. Tekirdağ'dan, Çorum'dan, Balıkesir'den gelen hayvan yetiştiricileriyle aynı yerde kalır, bazen yemeklerini birlikte yerler. Bu süreçte birbirlerinin kültürel değerlerini öğrenirler.

Şekil 1. Örnek “metni anlama, yorumlama ve analiz etme” etkinliği, Kaynak: (Şahin, 2018: 131).

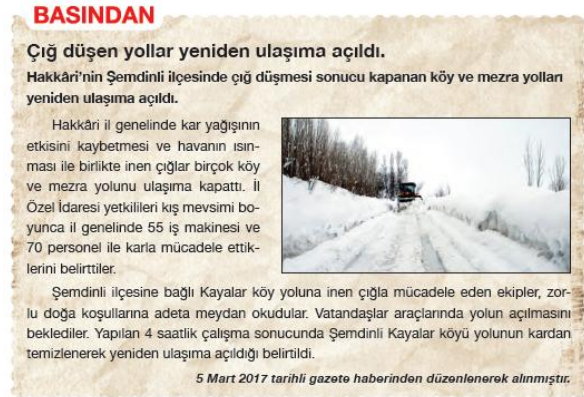
Öğrencilerin okuduğunu anlaması, ondan bir yorum çıkarma becerisine ulaşması ilkökul döneminde elde edeceği çok önemli bir kazanımdır. Öğrencilerin eğitim düzeyleri arttıkça daha karmaşık konular ile karşı karşıya kalmaları okuduğunu anlama kazanımının eğitim hayatı boyunca hedeflenen bir kazanım olmasına neden olmaktadır. Daha önce elde ettiği ön bilgileride kullanarak metinlerde okuduğu bilgileri, verilmek istenilen düşünceleri çözmek ve bunlara anlam yüklemek ve çıkarımlar yapabilmek bu kazanımın gerçekleştiğini gösterir. Okuyucu kelimeyi seslendirme yapmakla yazılı kodu çözmekte ve hemen ardından seslendirdiği kelimeyi zihinde anlamlandırmaktadır (Yılmaz, 2008). Metni anlama, yorumlama ve analiz etme etkinlikleri ise ders kitaplarında yer alan ve öğrencilerin daha önceki bilgilerini de kullanarak verilmek istenen bilgileri anlaması, bunları kendince yorumlayıp, analiz etmesi sonrasında ise yeni fikirler ortaya çıkarması için tasarlanan etkinliklerdir. Okuduğunu anlamak sadece okuduğu kelimelerin anlamını bilmek değildir. Kelimenin anlamını bilmenin yanı sıra anlama, kavrama, zihinde yapılandırma, aralarında ilişki kurma ve değerlendirme yapmak da gereklidir (Güneş, 2000: 59). Öğrenci ancak tüm bu aşamaların sonunda okuduğunu anlama konusunda kendini geliştirebilir ve bu etkinlikler öğrenciye fayda sağlayabilir. Bu çalışmada incelenen ders kitabında okuduğunu anlama etkinliklerine 11 kez yer verilmiştir. Fakat Coğrafya bağlamında bakıldığında incelenen üç ünite içerisinde sadece üretim, dağıtım ve tüketim ünitesinde 3 adet okuma metnine yer verilirken, söz konusu diğer iki ünite de bu etkinliğe yer verilmemiştir. Bu üç

okuma metninden sadece bir tanesi Coğrafya ile ilişkilidir. Şekil 1’de metni anlama, yorumlama ve analiz etme etkinliklerine dair ilgili örneğe yer verilmiştir. Etkinlikte öğrenci yaş grubunun konuyu anlamasını kolaylaştırmak amacıyla coğrafi faktörler ve ekonomik faaliyetler arasındaki ilişki somutlaştırılarak Ali Amca örneği üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Hayvancılık faaliyeti üzerinden üretim, dağıtım, tüketim aşamaları anlatılmıştır. Ekonomik faaliyetin gerçekleşmesi esnasından bölgeler arası kültürel etkileşimden de bahsederek Sosyal Bilgilerin genel yaklaşımına uygun hareket edilmiştir.

2. Haber İnceleme Etkinlikleri

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencileri içerisinde yaşadıkları toplumun yaşantısına hazırlar. Bu ders aracılığı ile bilinçli vatandaşlar yetiştirmek üzere öğrencilere ülkesinin geçmiş değerleri, coğrafi yapısı, tarihi, siyasal sistemi, vatandaş olarak hak ve sorumlulukları öğretilerek bağlı buldukları devlete faydalı vatandaş yetiştirmek hedeflenmektedir (Deveci, 2005). Bu sebeple güncel yaşama ilişkin bilgilerin verildiği etkinlikler hangi ünite olursa olsun oldukça önemlidir. Güncel yaşama dair bilgileri aktarmak için okul dışı kaynaklardan özellikle de gazete haberlerinden faydalanılır. Öğretim sırasında güncel konulara, haberlere, bilgilere vb. sık sık yer vermek, öğrenmenin zenginleşmesine ve bilginin kalıcılığına katkı sağlamaktadır. Bu sayede öğrenci topluma daha iyi uyum sağlayan bir kimse haline gelebilir. Bu da öncelikli hedeflerinden biri iyi bir vatandaş yetiştirme olan Sosyal Bilgiler dersi için oldukça uyumludur (Demirkaya, 2006). İncelediğimiz ders kitabının üç ünitesinde toplamda 9 tane gazete haberi örneği verilmiştir. Bunların 5 tanesi İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde, 2 tanesi Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde, 2 tanesi de Küresel Bağlantılar ünitesindedir. Haber etkinliklerine dair örnekleri İnsanlar Yerler, Çevreler ünitesinden Şekil 2a ve Şekil 2b’ de görmek mümkündür.

Şekil 2a ve 2b: Örnek olay etkinliği. Kaynak: (Şahin, 2018: 86, 88)

İnsanlar Yerler Çevreler ünitesinde “Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi” başlığı altında Türkiye’nin farklı bölgelerinde meydana gelen doğa olaylarına ilişkin basında yer alan haberlerden 5 tanesi örnek olay olarak verilmiştir (Şahin, 2018: 86-90). Böylelikle yaşam ile olay arasında bağlantı kurularak soyut bilgilerin somut hale getirilmesi sağlanmış ve yaş grubu gereği somut bilgileri kavrama düzeyi daha yüksek olan öğrencilerin bilgiyi öğrenmesine destek olunmuştur. Kitapta yer alan deprem ve çiğ olayına ait iki haber örneği Şekil 2a ve Şekil 2b’de gösterilmektedir.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında haber örneklerini Coğrafya bağlamında ele aldığımızda “Türkiye turunçgil ihracatında yüzde 14 büyüdü” ve “Anzer balı için 7 ülkeden 1200 kişi sipariş verdi” haberleri ile Türkiye’nin ihraç ürünleri ve üretim alanlarına turunçgil

ve bal örneği üzerinden yer verilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde beşeri Coğrafyanın önemli çalışma alanlarından birisi olan turizm konusuna yer verilmiş ve Kapadokya'nın turizm potansiyeli ve yabancı turistler için değeri üzerinde durulan bir gazete haberi kullanılmıştır(Şahin, 2018: 188-189).

3. Tablo İnceleme, Yorumlama ve Düzenleme

Çağımızda sadece adını ve soyadını yâda basit bir mektubu yazan ve okuyan kişiler dünyanın gelişmiş toplumlarında okur-yazar olarak görülmemektedir. Gelişmiş toplumlarda sadece okuma yazma bilmek teknolojik üretim ve bu üretimden faydalanma açılarından yeterli değildir(Akyol 2011: 1). Bu nedenle okuduğunu anlayan ve anladığını toplumun geliştirilmesi amacı ile kullanabilen kişiler okuryazar olarak görülmektedir. Okuma sadece yazılı metinler üzerinden gerçekleşmez. Görsel malzemelerde pek çok bilgiyi barındırırlar ve bunların okuna bilmeside özel okuma becerileri gerektirir (Maden & Altunbay, 2016). Dale Yaşantı Konisi'nde ortaya koyduğu gibi insan bilgi edinirken okuduklarının %10'u, duyduklarının %20'si, gördüklerinin %30'unu, hem duyup hem gördüklerinin %50'sini, söylediklerinin ve yazdıklarının %70'ini, yaptıklarının %90'ını öğrenmektedir (Davis & Summers, 2015: 2). En yüksek öğrenme yaparak ve yaşayarak elde edilmektedir. Bilginin kalıcılığında soyuttan somuta kadar sürecin ortaya konduğu çalışmalar bu bakımdan önemlidir.

Sıra Sizde

Aşağıdaki tabloya doğal ve beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnek yazınız.

Doğal ve beşerî özellikler	Nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnek
İklim	
Yeryüzü şekilleri	
Turizm	
Sanayi	

Sıra Sizde

Çevrenizde yapılan ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri nedir? Aşağıda verilen kutucuklara yazınız.

Nüfusa Etkisi	Yerleşmeye Etkisi
Eğitime Etkisi	Kültüre Etkisi

Şekil 3.a ve Şekil 3.b. Örnek tablo etkinliği, Kaynak: (Şahin, 2018: 80, 134).

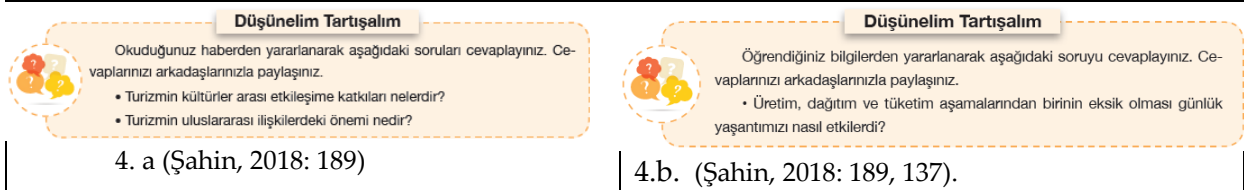
İncelenen ders kitabının içerisinde Coğrafya konuları bağlamında tablo etkinlikleri kapsamında toplamda 7 adet tablo kullanılmıştır. Bunlardan 4'ü İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde yer alırken, 3'ü de Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde kullanılmıştır. Küresel Bağlantılar ünitesinde hiç grafik ya da tablo etkinliği yer almamıştır. Ders kitabındaki 2 adet tablo örneği Şekil 3.a ve Şekil 3.b'de verilmiştir.

Birinci tabloda (Şekil 3.a), öğrencilerden doğal ve beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler istenmiştir. Bu sayede öğrenci öğrendiği konuyu pekiştirecek ve yapılandırmacı eğitim kapsamında yaparak ve yaşayarak öğrenecek, öğrencinin zihninde kalıcılık sağlanacaktır İkinci tabloda (Şekil 3.b) ise, amaç aynı sadece kazanım farklıdır. Öğrencilerden ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkilerinin yazılması istenmiştir. Bu sayede öğrenci konuyu öğrendikten sonraki bu tablo etkinlikleri sayesinde kazanımın pekişmesi ve öğrencinin yaparak ve yaşayarak öğrenme kapsamında öğrenmede kalıcılığı sağlaması amaçlanmıştır.

4. Yansıtıcı Düşünme Etkinlikleri

Bilişim çağı ile birlikte teknolojiadaki gelişmeler ve daha fazla insanın kentlerde yaşamaya başlaması ile eğitime verilen önem artmış ve eğitimin daha etkin ve verimli olması en temel konularından biri haline gelmiştir. Artık 21.yüzyılda geleneksel öğretmen merkezli eğitim metotları yerini öğrenci merkezli eğitim felsefesine ve üst düzey düşünme becerilerine bırakmıştır. Üst düzey düşünme becerisi, bir taraftan geleneksel eğitim anlayışındaki bilgiyi depo eden diğer taraftan ezberci anlayıştan ziyade karşılaşılan problemi tanımlama, çözebilme, analiz ve sentez yapabilme sürecidir. Türkiye’de 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlanan yapılandırmacı eğitim anlayışının temel üst düzey düşünme becerisi ise yansıtıcı düşünme olarak karşımıza çıkmaktadır (Uygun & Bilgiç, 2018). Yansıtıcı düşünme kavramını ilk kez ileri süren John Dewey (1910 ve 1933)dir. Dewey’e göre, yansıtıcı düşünme önceki yaşantılara dayanan bir sonrakinin nedeninin bir öncekinin sonucu olarak ortaya çıktığı süreci kapsamaktadır (Uygun & Çetin, 2014). İncelenen ders kitabının 3 ünitesinde toplam 30 tane yansıtıcı düşünme etkinliğine yer verilmiştir. Bunlarda 12’si “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ünitesinde, 11’i “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesinde ve 7’si de “Küresel Bağlantılar” ünitesindedir. Yapılandırmacı eğitim anlayışının eğitim sistemimize entegre edilmesinden sonra basılan ders kitaplarında yansıtıcı düşünme etkinliklerinin oldukça fazlalaşması incelenen ders kitabında da göze çarpmaktadır. Özellikle basından verilen haberlerden sonra yansıtıcı düşünce etkinliği olarak öğrencilere “Okuduğunuz gazete haberine göre selin toplum hayatı üzerindeki etkileri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” şeklinde yöneltilen sorular öğrencilerin okudukları haberden yola çıkarak kendi tecrübelerini aktarmaları, haberle ilişki, kurmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Ders kitabındaki 2 adet yansıtıcı düşünme etkinliği örneği Şekil 4.a ve Şekil 4.b’de verilmiştir.

Şekil 4. Kitapta yer alan iki örnek “yansıtıcı düşünme” etkinlikleri

Yansıtıcı düşünme etkinliğinde öğrencilere açık uçlu ve eleştirel düşünebilecekleri, genel kalıplara uymayan, ön yargıdan uzak sorular yöneltilir. Böylelikle öğrenciler olaylara eleştirel bakabilme yeteneğini geliştirir. Örnek verdiğimiz görsellerin ilkinde bir okuma metninden sonra öğrencilere iki adet açık uçlu soru yöneltilmiş, öğrencilerin parçada geçen konuyu eleştirel bir biçimde düşünmesi amaçlanmıştır (Şekil 4.a). İkinci görselimizde ise bir *düşünelim tartışalım* etkinliği verilmiştir. Açık uçlu tek bir yansıtıcı düşünme sorusu sorularak işlenen kazanımdan sonra öğrencilerin fikir geliştirerek konuyu pekiştirmesi, aynı zamanda sınıfta bir tartışma ortamı oluşturarak toplu bir beyin fırtınası yaptırmak amaçlanmıştır (Şekil 4.b).

5. Fotoğraf, Karikatür İnceleme ve İlişki Kurma Etkinlikleri

Bir ders kitabında olması gereken materyallerin başında fotoğraflar gelmektedir. Fotoğraflar bir ders kitabında kullanıldıkları takdirde düz yazının öğrencide oluşturabileceği sıkıcılıktan oluşan dikkat dağınıklığını engelleyebileceği gibi herhangi bir metinde anlatılmak isteneni destekleyebilecek ve öğrenci zihninde kalıcılığı en güzel şekilde sağlayabilecektir. Fotoğraf, bilgileri somutlaştırması açısından içerdiği bilginin anımsanmasını kolaylaştırıcı niteliktedir. Okuyucuların belleğinde uyandırılan etki nedeni

ile bilginin daha uzun süreli olmasını sağlarlar. İnsanlar gördüğü şeyleri, okuduklarından daha iyi aklında tutar ve böylece daha rahat hatırlarlar (Gezgin, 1994: 31). Ayrıca Amerika’da Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyinin yayınladığı standartlar arasında, “Öğrenciler, geçmişi inşa etmede değişik kaynakları (mektuplar, günlükler, haritalar, fotoğraflar gibi) tanıyabilmeli ve kullanabilmeli” denmektedir (Ata, 2002: 82). İncelediğimiz ders kitabının üç ünitesinde çok sayıda görsel mevcuttur. 37 sayfadan oluşan “İnsanlar Yerler Çevreler” ünitesinde toplam 66 fotoğraf kullanılmıştır. Ünitenin 25 sayfalık kısmında bir ya da daha fazla fotoğraf kullanılmış olup sadece 12 sayfalık kısmında fotoğraf bulunmamaktadır. Bu sayfalarda haritalar gibi farklı görseller vardır. Bu fotoğrafların tamamı konu anlatımları bağlamında kullanılmıştır. *İnsanlar Yerler, Çevreler* ünitesinde fotoğraf ile ilişki kurma etkinliği bulunmamaktadır. Görselle ilişki kurma etkinliği sayfa 64 ve 64’te Türkiye fiziki haritasının incelenmesi şeklinde yer almıştır. Öğrencilere görseli yorumlayalım etkinliği olarak “*Kitabımızın 64. sayfasında bulunan Türkiye fiziki haritasını inceleyiniz. Yaşadığınız yer ve çevrenin deniz seviyesinden yüksekliğini haritada kullanılan renklerin anlamlarından yola çıkarak yorumlayınız. Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.*” şeklinde bir ödevlendirme yapılmıştır. Aynı ünitenin 82. Sayfasında görseli yorumlama etkinliği olarak Türkiye Deprem Haritası verilmiş ve sorular yöneltilmiştir (Şekil 5a).

“**Üretim, Dağıtım, Tüketim**” ünitesi içerisinde 31 sayfada 63 fotoğraf tespit edilmiştir. Sadece iki sayfada görsel yoktur. Bu fotoğraflardan sadece iki tanesi ilişki kurma etkinliği bağlamında kullanılmıştır (Şekil 5b) Diğer görseller ekonomik faaliyetlerin, üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerini konu alan fotoğraflar olup ünitenin sonunda bilinçli tüketici olunmasına yönelik vatandaşlık bilgisi metin ve görselleri yer almıştır. Bu açıdan ünite Sosyal Bilgilerin çok disiplinli yapısına sahiptir.

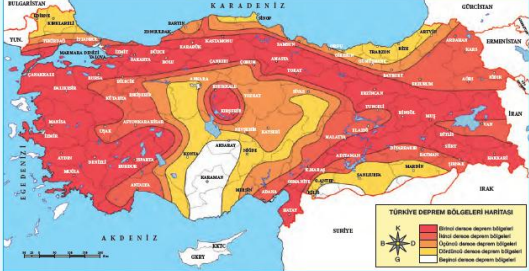
“**Küresel Bağlantılar**” ünitesinde 16 sayfada 44 fotoğraf (görsel) kullanılmıştır. Sadece bir sayfada görsel bulunmamaktadır. Konular Coğrafya temelinde olmakla birlikte Sosyal Bilgilerin genel yapısına uygun şekilde yer almıştır. Görsel ile ilişki kurma etkinliği bu üniteye yoktur.

İlk görselde bir deprem haritası verilerek öğrencinin bu haritayı yorumlaması istenmiştir. Harita üzerinde inceleme ile bulunabilecek bilgi soruları sorularak öğrencide harita yorumlama yeteneği geliştirilmeye çalışılmıştır (Şekil 5a). Şekil 5b’de daha önce konu anlatımları ile ekonomik faaliyetleri tanıyan öğrenciden bu faaliyetlere örnek teşkil edecek iki adet fotoğraf verilerek tanınması ve açıklama yapması yani ilişki kurması istenmiştir. Ayrıca açık uçlu bir yansıtıcı düşünme sorusuyla da öğrenci eleştirel düşünmeye yönlendirilmiştir (Şekil 5b).

Görsel Yorumlayalım

Aşağıda Türkiye Deprem Bölgeleri haritası verilmiştir. Haritayı inceleyerek aşağıda verilen soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

- ▶ Yaşadığınız il, kaçınıcı derece deprem bölgesinde yer almaktadır?
- ▶ Ülkemizde deprem riski en fazla olan iller hangileridir?
- ▶ Ülkemizde deprem riskinin en az olduğu iller hangileridir?

TÜRKİYE DEPREM BÖLGELERİ HARİTASI

1. Yüksek deprem bölgesi
2. Orta deprem bölgesi
3. Düşük deprem bölgesi
4. Çok düşük deprem bölgesi

Görsel Yorumlayalım

Aşağıdaki görsellerde verilen kişiler hangi ekonomik faaliyetleri yapmaktadır? Bu kişilerin yaptığı ekonomik faaliyetler, sosyal hayatlarına nasıl etki etmektedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 5a. ve Şekil 5b. Kitapta yer alan örnek Fotoğraf, karikatür inceleme ve ilişki kurma etkinliği, Kaynak: Şahin, 2018: 82, 132.

6. Araştırmaya Yönlendirme Etkinlikleri

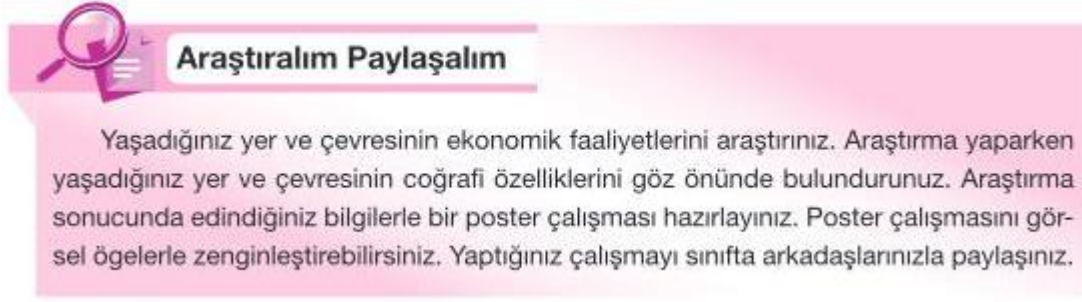
Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre araştırma, bir gerçeği ortaya çıkarmak, bir sorunu çözmek ve eldeki verileri arttırmak için bilimsel yöntem ve tekniklerden yararlanılarak yapılan düzenli çalışmadır (TDK, 2016). Bir araştırmanın temelinde soru sorma, inceleme, değerlendirme, yorumlama ve sonuca ulaştırma ve çözümler üretmek vardır (MEB, 2011: 5). Araştırma prensibi temelde, bir arama, öğrenme, bilinmeyeni biliniyor yapma, toplum ve kişilerin ihtiyaçlarına çözüm bulma amacıyla faydalı çalışmalar yapmaktır (Taşdemir & Taşdemir, 2011). Araştırma var olan bilgilerin ileriye görürülmesi, yeni bilgiler edinme ve bilgiyi anlamaktır. Araştırma yapmak için herşeyden önce merak ve bir ihtiyaç gereklidir. Araştırma yapabilecek kişilerin belli düzeylerde bir uzmanlığa sahip olmaları gerekir. Sonrasında ise yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlardan yararlanabilmek, ondan etkilenebilmek, ona yardımcı olabilmek gerekir ve bu ise genel bir araştırma kültürünü gerektirir (Karasar, 2008:46). Öğrencinin öğrenme yaşantılarını en kalıcı şekilde düzenleyebilmek için yaparak ve yaşayarak öğrenebileceği etkinliklere ihtiyaç vardır. Bunu sağlayabilecek etkinliklerin en başında da araştırma etkinlikleri vardır. Araştırma etkinlikleri çocuğun bilgiye kendi çabasıyla tek başına veya bir öğrenci grubuyla ulaşmasını ve bu sayede yaparak ve yaşayarak öğrenmesini gerçekleştirir. İncelediğimiz ders kitabının 3 ünitesinde toplam 9 Araştırmaya Yönlendirme Etkinliği vardır. Bunların 4'ü İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde, 3'ü Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde ve 2 tanesi de Küresel Bağlantılar ünitesinde yer almaktadır. Ders kitabındaki 2 adet etkinlik örneği Şekil 6.a ve Şekil 6.b'de gösterilmiştir.

Araştırma Paylaşım

Siz de ülkemizde ve dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan ortak miras unsurlarını araştırınız. Bunlar hakkında bilgi toplayınız. Araştırma sonucunda bir poster çalışması hazırlayarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız. Çalışmanızda görsel unsurlardan yararlanabilirsiniz.

Şekil 6.a. Kitapta yer alan örnek Araştırmaya yönlendirme etkinliği Kaynak: (Şahin, 2018: 125).

Şekil 6.b. Kitapta yer alan örnek Araştırmaya yönlendirme etkinliği, Kaynak: (Şahin , 2018: 195).

İlk görselde ülkemizde ve Dünya’da ortak miras unsurları araştırmaya yönlendirilmiş ve sonrasında bir poster çalışması yapılması istenmiştir. Öğrencilerin bu araştırmada bilgiye kendilerinin ulaşılmasının sağlanması haricinde, çalışmanın poster yardımıyla görsellerle desteklenmesi ve tüm bunların öğrenciler tarafından yapılması kinestetik öğrenme örneğidir. Öğrenci yaparak ve yaşayarak öğrenecek, edindiği bilgiler kendi emeğiyle ortaya çıktığı için de kalıcılık sağlanacaktır (Şekil 6.a). İkinci görselde ise, öğrencinin yaşadığı yer ve çevresinin ekonomik faaliyetlerinin araştırılması ve bu araştırmanın sonuçları yine poster çalışması yardımıyla sunulması istenmiştir. İlk görsel için söylediklerimiz bu görselde de geçerliken ek olarak, bu görselde öğrencilerin kendi çevresinin araştırılmasının istenmesi öğretimde yakından uzağa ilkesinin gözetildiğini gösterir (Şekil 6.b).

7. Materyal Geliştirme Etkinlikleri

Materyal geliştirebilmek için edinilen bilginin bir şekilde kullanılması gerekir ve bu süreçte bilgi kullanıldığı için kalıcılığı da sağlanır. Yapılandırmacı eğitim felsefesinde aktarıcıdan çok rehber olan öğretmen farklı yöntemler ile bilginin edinilmesine rehberlik eder. Bu amaçla kullanılan yöntemlerden birisi de materyal geliştirmektir. İyi bir eğitici konuyu işlerken hazır yâda sınıf ortamında geliştirilen farklı materyaller ve kaynakları kullanarak öğrencilerin geneline hitap edebilmelidir (Ulusoy, 2009). Ders içerisinde yâda ders dışında yapılan materyal geliştirme etkinlikleri ile bilginin organize edilmesi sağlanabilir. Derslerde kullanılan harita, küre, dergi vb. gibi hazır öğretim materyalleri yardımcı ders kaynağı olarak konuyu öğrencilere aktarmada öğretmenlere yardımcı olur (Gündüz & Odabaşı, 2004). Öğretim materyali zaman içerisinde değişiklikler gösterebilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte artık bilgiye çok daha hızlı ulaşılabilen ve çok daha düşük maliyetler ile öğrencinin dikkatini çekebilecek görsel yönü ağır basan materyaller oluşturulabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta geliştirilecek öğretim materyallerini derste öğrencilerin kazanımlarını gerçekleştirmek üzere yaratıcı bir biçimde sentezlemek, bu sentezleri materyal hazırlama ve tasarım ilkelerini kullanarak geliştirmektir (Yanpar & Yıldırım, 1999). Konuların anlaşılmasında önemli destek olan materyaller eğer iyi tasarlanırlarsa eğitim sürecini her anlamda desteklerler (Özyürek, 1983). Ders kitaplarında materyal geliştirme etkinliklerine yer verilmesi, kinestetik öğrenme kapsamında öğrencinin bizzat yaparak ve yaşayarak öğrenmesine büyük katkı sağlar. Kazanımların öğrenci zihninde pekişmesine yardımcı olur ve öğretmenin konu anlatımında elini güçlendirir. İncelediğimiz ders kitabının 3 ünitesinde toplam 5 tane Materyal Geliştirme Etkinliği bulunmaktadır. Bunlardan 2’şer tanesi İnsanlar, Yerler ve Çevreler ve Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitelerinde yer alırken 1 tanesi de Küresel Bağlantılar ünitesinde bulunmaktadır. Ders kitabındaki 2 adet etkinlik örneği Şekil 7’de gösterilmiştir. İlk görselde çeşitli doğal afet örnekleri verilip, öğrencilerden bunlardan bir tanesini seçerek bir poster çalışması yapılması istenmiştir (Şekil 7.a). İncelediğimiz ünitelerin geneline bakılacak olursa, materyal geliştirme örneklerinin hepsi poster çalışması yaptırmaktadır. Zira ikinci görsel baktığımızda da, öğrencinin yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekler hakkında

bir poster çalışması yapması istenmiştir. Burada yine öğrenci çevresinden yola çıkarak öğretimde yakından uzağa ilkesi göz ardı edilmemiştir (Şekil 7.b).

Sıra Sizde

Aşağıdaki doğal afetlerden birini seçiniz. Seçtiğiniz doğal afetin toplum hayatı üzerine etkileriyle ilgili bir poster çalışması hazırlayınız. Çalışmayı görsel öğelerle zenginleştiriniz. Yaptığınız çalışmayı arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Deprem
- Sel
- Çığ
- Heyelan
- Orman yangını

Şekil 7.a. Kitapta yer alan örnek Materyal geliştirme etkinliği Kaynak: (Şahin, 2018: 90)

Araştırma Paylaşım

Yaşadığınız yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri araştırınız. Araştırma sürecinde elde ettiğiniz bilgilerle bir poster çalışması hazırlayınız. Hazırladığınız poster çalışmasını arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 7.b. Kitapta yer alan örnek materyal geliştirme etkinliği, Kaynak: (Şahin, 2018:130).

8. Harita Okuryazarlığını Geliştirme Etkinlikleri

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2017 yılında Türkiye'nin illerinin nüfus miktarı haritası

Düşünelim Tartışalım

Aşağıdaki soruları haritaya göre cevaplayınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

- ▶ Nüfusu fazla olan iller hangileridir? Sizce bu durumun sebebi nelerdir?
- ▶ Nüfusu az olan iller hangileridir? Sizce bu durumun sebebi nelerdir?

Şekil 8. Kitapta yer alan örnek Harita okuryazarlığını geliştirme etkinliği, Kaynak: (Şahin, 2018: 75).

Haritalar eğitimin her aşamasında çok uzun süreden beri kullanılan önemli eğitim materyalleridir. Geçmişte çok zor üretilebilen haritalar, günümüzde gelişen coğrafi bilgi

sistemleri sayesinde çok çabuk ve direkt amaca uygun olarak üretilebilmektedir. Amaca uygun maliyeti düşük harita üretim süreçleri her geçen gün daha fazla harita ile karşılaşmamıza yol açmaktadır. Bu haritaların sadece uzmanlar tarafından değil toplumun geneli tarafından okunabilmesi okullarda verilecek harita okuryazarlığı eğitimleri ile mümkündür. Genel anlamda haritayı tanımlayacak olur isek harita; yeryüzünün bir bölümünün ya da tamamının belirli bir ölçek dâhilinde küçültülerek düzlem üzerine aktarılmasıdır. Haritalar yardımı ile kişiler bir alanı bütüncül olarak görebilmekte ve buldukları konumu anlayabilmektedir. Son bir yıldır herkesin muzdarip olduğu Covid-19 pandemisi nedeni ile hepimiz cep telefonlarından pandemi risk haritalarına erişebiliyoruz. Eğer harita okuryazarlığı olan bireyler isek, riskli bölgeleri tespit edip o olanlardan uzak durabiliriz. Bu nedenle okullarda verilecek olan harita okuryazarlığı eğitimi Sosyal Bilgiler dersi başta olmak üzere haritanın söz konusu olduğu tüm derslerde verilmelidir. Navigasyon uygulamaları ile gideceğimiz yere elektronik haritalar ve akıllı teknolojiler ile ulaştık da haritalar çok uzun zamandan beri konum ve yer ile ilgili problemlerin çözülmesine katkıda bulunarak insanların karşılaştıkları sorunları çözmeye becerilerini geliştirmiştir (Akengil, Tuncel & Cendek, 2016). Öğrencinin mekânı anlaması, yorumlamasına yardımcı olur. Öğrencilere ayrıntılı bilgiler aktararak zihinlerini doldurmak yerine bilgiye nasıl ulaşabileceği öğretilmeli ve gerektiğinde bilgiyi sağlama ve kullanma becerisi kazandırılmalıdır (Buğdaycı & Bildirici, 2009: 1). Harita okuryazarlığı edinmiş bir birey haritalarda kullanılan çeşitli renkler, işaretler, şekiller ve çizgilerin ne anlama geldiğini anlayabilir. Haritalarda yeralan işaret tablosu (lejan) sayesinde harita daha kolay anlaşılabilir, yeryüzündeki özellikler kolayca yorumlanmaktadır (Akengil, Tuncel & Cendek, 2016). Özellikle Sosyal Bilgiler Ders kitabının tümünde haritaların ve harita okuryazarlığı geliştirme etkinliklerinin kullanılması kaçınılmazdır. Ancak incelediğimiz ders kitabının 3 ünitesinde sadece 3 adet Harita Okuryazarlığını Geliştirme Etkinliği bulunmaktadır. İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde yer alan ve daha önce ilişki kurma etkinliği bağlamında Şekil 5.a'da yer alan *Türkiye Deprem Haritası* ve yine aynı konuda bahsi geçen ilişki kurma etkinliği olarak yer alan *Türkiye Fiziki Haritası'nın* incelenmesi ve yakın çevre ile ilişki kurma etkinliğidir. Öğrencinin görselle ilişki kurması istenirken harita okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesinde hedeflenmiştir. Bu nedenle bu iki görselle ilişki kurma ve harita okuryazarlığı geliştirilmesi gibi iki amaca hizmet etmektedir. Şekil 8'de yer alan *Türkiye Nüfus Haritası* harita okuryazarlığını geliştirme bağlamında kullanılan üçüncü harita olmuştur. Haritanın altında düşünelim tartışalım etkinliği olarak bir kutucuk içerisinde sorulara yer verilmiştir. Kitapta yer alan 3 Harita Okuryazarlığını Geliştirme Etkinliklerinin hepsi yukarıda örnek olarak verilmiştir. Verilen örnekler incelenecek olunursa; ilk örnekte bir fiziki harita verilmiştir. Onu takip eden sayfanın en alt kısmında bir önceki sayfadaki verilen harita kastedilerek bir harita yorumlama etkinliği yer almıştır. Bu etkinlikte öğrencinin yaşadığı yerin deniz seviyesinden yüksekliğini haritada verilen renklerin anlamlarından yola çıkarak yorumlaması istenmiştir (Şahin, 2018: 64). İkinci harita bir nüfus haritasıdır. Haritanın hemen altında bir harita okuryazarlığını geliştirme etkinliği verilmiştir ve öğrencilerden haritayı yorumlayarak en kalabalık ve en tenha illerin bulunması istenmiştir (Şekil 8). Son verilen etkinlikte ise bir deprem haritası kullanılmıştır. Öğrencilerin öncelikle yaşadıkları yerlerden yola çıkarak haritadaki deprem riskinin en az olduğu ve en fazla olduğu yerlerin belirtilmesi istenmiştir (Şekil 7a). Birinci ve üçüncü verilen etkinliklerde öğrencilerin yaşadıkları yerlerden yola çıkarak haritanın yorumlanmasının istenmesi öğretimde yakından uzağa ilkesinin göz önünde tutulduğunu göstermektedir.

9. Grup Çalışması Etkinlikleri

Grup çalışması etkinlikleri ile işbirlikçi öğrenme ortamları hazırlanmaktadır. Gerek sınıf içerisinde gerekse sınıf dışında yapılacak etkinlikler ile öğrenciler bütünü parçaları olma, birlikte öğrenme ve kişisel yeteneklerini keşfetmeye olanağına sahip olurlar. Grup çalışması sayesinde öğrenciler görüşlerini rahatlıkla açıklamalama olanağı bulurlar, farklı bakış açılarını görürler ve diğer öğrencilerle birlikte ortak bir çalışmanın parçası olurlar (Erdamar & Demirel, 2010). Grup çalışması sayesinde öğrenciler, bir problemi çözmek için birlikte karar verip çözüm sürecini birlikte yaşarlar (Neyland, 1994; akt. Ubuz & Haser, 2002). Grup çalışması sayesinde öğrenciler daha doğru bilgilere erişirler (Delice & Taşona, 2011). Sosyal bilimler grup çalışması etkinlikleri için daha uygundur. Ancak incelediğimiz ders kitabının 3 ünitesinde hiç Grup Çalışması Etkinliği bulunmamaktadır. Bu önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi ve bu ünitelerde yapılandırmacı eğitim anlayışı gereği Grup Çalışması Etkinliklerinin sıklıkla kullanılması gerekmektedir.

10. Proje Geliştirme Etkinlikleri

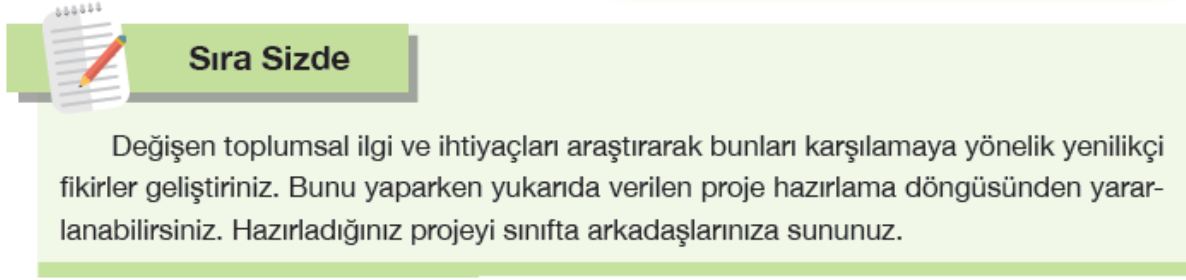
Proje, genellikle bir sorunu çözmek üzere düşünülmüş ve hazırlanmış mali desteği bulunan belirli bir yerde ve sürede gerçekleşmesi planlanan etkinliklerdir (Erdem & Akkoyunlu, 2002; Solomon 2003; Kuster vd., 2015). Proje çalışması sayesinde öğrenci pek çok şeyi aynı anda edinme olanağı bulur. Problem tespitinden, probleme uygun çözüm yolu bulma stratejisine kadar pek çok aşamadan oluşan proje çalışması ile öğrenci yaparak, yaşayarak öğrenmeyi sağlar. Sorunun çözümüne yönelik bilgiye ve kaynaklara ulaşmak, bilgi yada kaynağı sonuç odaklı kullanmayı planlamak ve gerçekleştirmek tek bir proje ile pek çok kazanımın sağlanmasına olanak tanır (Korkmaz & Kaptan, 2002; Kubinova, Novotna & Littler, 1998; Erdem, 2002; Demirhan & Demirel, 2003; Erhorn-Klutting vd., 2016). Ayrıca projede hedeflenen amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak grup ya da bireysel çalışmalar yapılmaktadır (Erdem & Akkoyunlu, 2002; Shenhar, 2015; Erhorn-Klutting vd., 2016). Bir ders kitabında yapılandırmacı yaklaşım gereği yaparak ve yaşayarak öğrenmenin en iyi şekilde gerçekleşebilmesi için Proje Geliştirme Etkinliklerini mutla ihtiyaç vardır. Ancak incelediğimiz ders kitabının 3 ünitesinde sadece 2 tane Proje Geliştirme Etkinliği bulunmaktadır. Bunlar da Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde yer almaktadır. 3 ünite için 2 adet Proje Geliştirme Etkinliğinin bulunması yeterli değildir. Sayılarının artırılması gerekmektedir. Aşağıda bu Proje Geliştirme Etkinliklerine dair örnekler Şekil 9.a ve Şekil 9.b'de gösterilmiştir.

Araştırma Paylaşım

Bir ekonomik faaliyet seçiniz. Seçtiğiniz ekonomik faaliyetle ilgili üretim, dağıtım ve tüketime yönelik yeni fikirler geliştiriniz. Fikir geliştirme sürecinde arkadaşlarınız, aileniz, akrabalarınız ve öğretmenlerinizle iş birliği yapınız. Belirlediğiniz fikirleri defterinize yazarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 9.a. Kitapta yer alan örnek Proje geliştirme etkinlikleri etkinliği
Kaynak: (Şahin, 2019:141).

Şekil 9.b. Kitapta yer alan örnek Proje geliştirme etkinlikleri etkinliği Kaynak: (Şahin, 2018: 143).

İlk etkinliğimizde öğrencilerden bir ekonomik faaliyet seçerek üretim, dağıtım ve tüketime yönelik fikirler geliştirmeleri istenmiştir. İkinci etkinlikte ise öğrencilerden değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirmeleri istenmiştir. Bu istenilen projeler bir grup çalışmasından ziyade öğrencilerin bireysel olarak yapmaları gereken çalışmalardır. Bu süreçte tabii olarak öğrenci grup çalışmasının faydalarını göremeyecektir. Ancak yine de kendi öğrenmelerinin düzenlenmesi ve yaparak-yaşayarak öğrenme yaşantılarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi konusunda bireysel de olsa verilen proje ödevleri katkı sağlayacaktır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Ders kitapları, program ile öğrenci arasındaki en etkili iletişim araçlarıdır. Ayrıca öğrencilere neleri öğrenecekleri konusunda bilgi vermesi, öğretmenin rehberlik etme hizmetini yerine getirmesi, yapılacak etkinlikleri önceden görme ve hazırlanma imkânı sağlaması, en önemlisi de eğitimde fırsat eşitliği sağlaması gibi pek çok olumlu yönlerinden de söz edilebilir. Ders kitaplarında iyi irdelenmiş olması gereken hususlardan biri de öğrenme etkinlikleridir. Öğrenme etkinlikleri, yeterli ve doyurucu bir içerikle kazanımın öğrenciye verilmesi, öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesinin ölçülmesi ve aktif katılımının sağlanması, öğrenciyi öğrenmeye teşvik etme boyutlarıyla önem arz eden faaliyetlerdir. Bu nedenle araştırmada 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 3., 4. ve 7. öğrenme alanları yani Coğrafyayı konu alan öğrenme alanları, öğrenme etkinlikleri açısından incelenip yeterlilik ve doyuruculuk noktasından ele alınmıştır. Bulgulardan hareketle 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Küresel Bağlantılar adlı 3 öğrenme alanında toplam 70 adet öğrenme etkinliği bulunduğu tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin genel olarak hazır bulunuşluk seviyesini ölçmeye dayalı ve araştırma yapmaya teşvik edici, öğrenci düzeylerine uygun olduğu görülmüştür. Aynı zamanda öğrenme etkinlikleri çeşitlilik itibarıyla de ihtiyacı karşılar niteliktedir. Fakat tüm bu olumlu özelliklerinin yanında olumsuz bazı yönleri de dikkat çekmektedir. Öncelikle öğrenme etkinliklerinin çoğu sayıca yeterli bulunmuş fakat bu etkinliklerin kitapta homojen bir şekilde dağıtılmadığı görülmüştür. Örneğin; anlama, yorumlama ve analiz etme etkinliklerine sadece Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında yer verilmiştir. Aynı şekilde toplam 9 tane haber inceleme etkinliğinin İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yoğun olarak verildiği görülmüştür. Tablo inceleme, yorumlama ve düzenleme etkinliklerine İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarında yer verilirken Küresel Bağlantılar öğrenme alanında tablo etkinliklerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Özellikle Coğrafya konularını esas alan bu üç öğrenme alanında yeterli sayıda harita verilmiş olup harita okuryazarlığı geliştirme etkinliklerine sadece 3 adet yer verilmiştir. Kitapta en fazla eksiği bulunan öğrenme etkinlikleri ise fotoğraf, karikatür

inceleme ve ilişki kurma etkinliği ile grup çalışması etkinlikleri olmuştur. Metinlerdeki bilgilerin içeriği ve kullanılan harita, resim ve fotoğrafların da kazanıma uygun olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak; 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Coğrafya konularını esas alan 3., 4. ve 7. öğrenme alanlarının öğrenme etkinlikleri açısından kazanımları verme, fotoğraf ve resimlerin kullanımı, estetik duruşu, öğrenciye göreliği açısından genel olarak başarılı olduğu fakat bazı eksikliklerinin de bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu eksikliklerin giderilmesi için sunulan önerilerin ders kitabının yetkinliğe ulaşması bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Öneriler

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Coğrafya konularını esas alan 3., 4. ve 7. öğrenme alanlarını kapsayan çalışma sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde şu önerilerde bulunulabilir:

- a. Etkinliklerin sayısının homojen bir dağılımı sağlanırsa ders kitabı daha etkin hale gelecektir.
- b. Öğrencilerin işbirlikli çalışma ve sosyalleşme yetilerinin gelişmesi için grup çalışması etkinliklerine de yer verilmelidir.
- c. Coğrafya konularını esas alan bu öğrenme alanlarımızda harita okuryazarlığı etkinlikleri sayısının artırılması da özellikle öğrencilerin Coğrafya konusundaki başarısını etkileyeceği düşünülmektedir.
- d. Ders kitabında çeşitli tablo ve şema etkinliklerine yer verilmesine rağmen kavram haritası, kavram karikatürü gibi etkinliklere yer verilmemiştir. Öğrencilere kavram öğretimi ve kavram yanılığının giderilmesi açısından bu etkinlikler de önem arz etmektedir. Öğrenciler için hem ilgi çekici hem de eksik kapatıcı nitelikte olan kavram haritası, ağı ve kavram karikatürü gibi etkinliklere de yer verilmelidir.

Bu çalışma sonucu ulaşılan bulgular 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki 3., 4. ve 5. öğrenme alanlarındaki öğretim etkinlikleri ile sınırlıdır. Ders kitabındaki etkinlikler çeşitlerine göre tahlil edilmiş, kazanıma ve öğrenciye göreliklerine göre yeterlilikleri değerlendirilmiştir. Öğrenme etkinliklerine yönelik öğrenci ve öğretmen görüşüne başvurulmamıştır. Öğrenci, öğretmen görüşüne başvurulmadığı için elde edilen bulgular sorgulanabilir ve öğrenci, öğretmen görüşleri alınarak yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., Tuncel, G., & Cendek, M. E. (2016). Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 61-69.
- Aksoy, G. (2006). *İşbirlikçi öğrenme yönteminin genel kimya laboratuvarı dersinde akademik başarıya, laboratuvar malzemesi tanıma ve kullanma becerisine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akyol, H. (2011). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Aslan, B., Okumuş, O. & Koçoğlu, Y. (2015). Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişim Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 37, 689-699.

- Ata, B. (2002) Tarih Derslerinde “Dokümanlarla Öğretim” Yaklaşımı. *Türk Yurdu*,(175), 80-86.
- Bell, A. (1993). “Principles for the design of teaching”. *Educational Studies in Mathematics*, 24(1), 5-34.
- Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (Eds.). (2000). *How people learn: Brain, mind, experience, and school*. Washington, DC: National Academy Press.
- Buğdaycı, İ. & Bildirici, İ. Ö. (2009). Harita kullanımının Coğrafya eğitimindeki önemi, 12. *Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 1, 1-8.
- Arkes, H. R., & Hammond, K. R. (1986). *Judgment and decision making: An interdisciplinary reader*. Cambridge University Press.
- Çakır, U. (2016), Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Ders Kitabı Görsellerinin Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi, *Ihlara Eğitim ve Araştırma Dergisi*, Ankara.
- Davis, B., & Summers, M. (2015, August). Applying Dale's Cone of Experience to increase learning and retention: A study of student learning in a foundational leadership course. In *Engineering Leaders Conference 2014 on Engineering Education* (Vol. 2015, No. 4, p. 6). Hamad bin Khalifa University Press (HBKU Press).
- Delice, A., & Taşova, H. İ. (2011). Bireysel ve grup çalışmasının modelleme etkinliklerindeki sürece ve performansa etkisi. M.Ü. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Yıl: 2011, Sayı: 34, Sayfa: 71-97
- Demirhan, C. & Demirel, Ö. (2003). Program geliştirmede proje tabanlı öğrenme yaklaşımı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.3(1),48-61
- Demirkaya, H. (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Güncel Konular, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Ankara.
- Deveci, H. (2005). The Turkish Online Journal of Educational Technology – *TOJET*, July 2005 ISSN: 1303-6521 volume 4, Issue 3, Article 21.
- Dewey, J. (1910). *How We Think*. Boston, MA: D.C. Heath & Company.
- Dewey, J. (1933). *How We Think: A Restatement of The Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston, MA: D.C. Heath and Company.
- Doyle, W. (1992). “Curriculum and pedagogy”. In Jackson, P. (Ed), *Handbook of Research on Curriculum* (ss. 486-516). New York: McMillan.
- Dreyfus, T. & Tsamir, P. (2004). “Ben's consolidation of knowledge structures about infinite sets”. *Journal of Mathematical Behavior*, 23(3), 271-300.
- Eraslan, A. (2011). “İlköğretim matematik öğretmen adaylarının model oluşturma etkinlikleri ve bunların matematik öğrenimine etkisi hakkındaki görüşleri”. *İlköğretim Online*, 10(1), 364-377.
- Erdamar, G. K. & Demirel, H. (2010). Öğretmen adaylarının grup çalışmalarına ilişkin algıları, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 3, Aralık 2010, Sayfa 205-223

- Erdem, M. & Akkoyunlu, B. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi kapsamında beşinci sınıf öğrencileriyle yürütülen ekiple proje tabanlı öğrenme üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 1(1),2-11.
- Erdem, M. (2002). Proje tabanlı öğrenme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22,172-179.
- Erhorn-Kluttig, H., Erhorn, H., Höfle, C., Görres, J., & Thomsen, K. E. (2016). EU Project" School of the Future"-Refurbishment of School Buildings Toward Zero Emission with High-Performance Indoor Environment. *ASHRAE Transactions*, 122, 315.
- Evirgen, Ö.F.; Özkan, J. & Öztürk, S. (2020). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5*. MEB, Ankara
- Fidan, N. & Erden, M. (1993). Eğitime Giriş, Ankara: Alkım Yayınevi.
- Fidan, S., Çelen, S. & Hayır Kanat, M. (2018). Social Studies Prepared Accordingto 2017 Program Evaluation of Grade 5 Course Book in terms of Learning Activities, *International Journalof Social Science Research*, 7(2), 326-350.
- Gezgin, S. (1994). *Basında Fotoğrafçlık. İstanbul*, Der Yayınları
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 197-210.
- Gündüz, Ş. & Odabaşı, F.(2004).“Bilgi Çağında Öğretmen Adaylarının Eğitiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme Dersinin Önemi”, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3-1.
- Güneş, F. (2000), *Okuma Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi*, Ocak Yayınları, Ankara.
- Harut, S.B. (2020). *Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*, Ata Yayıncılık, Ankara
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (2005). Co-operative Learning, R. M. Gillies and A. F. Ashman (Ed.) *Student Motivation in Co-operative Groups, Social Interdependence Theory*, London and New York, Taylor and Francis e-Library.
- Jones, I. & Pratt, D. (2006). “Connecting the Equals Sign”. *International Journal Computer Mathematics Learning*, 11, 301–325
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi* (18. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kızılçaoğlu, A. (2003). Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (8), S. 95. İstanbul.
- Korkmaz, H. & Kaptan, F. (2002). Fen eğitiminde proje tabanlı öğrenme yaklaşımının ilköğretim öğrencilerinin akademik başarı, akademik benlik kavramı ve çalışma sürelerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22, 91-97.
- Kubinova, M., Novotna. J. & Littler. G. H. (1998). Projects and mathematical puzzles.- a tool for development of mathematical thinking. Inge Schwank (Ed.) *Mathematics Education*, Osnabrück
- Kuster, J., Huber, E., Lippmann, R., Schmid, A., Schneider, E., Witschi, U. & Wüst, R. (2015). What is a Project? In *Project Management Handbook*, Springer Berlin Heidelberg.

- Liman, S. (2007). *İlköğretim I. Kademe Ders Kitabı İllüstrasyonlarının Tasarım İlke-rine ve Öğrencilerin Algı Düzeyine Uygunluğu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lune, H., & Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences*. Pearson.
- Özden, Y. (2000). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Özey, R., Ünlü, M. & Üçışık, S. (2002). Coğrafya öğretiminde haritaların önemi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 5, 9-25.
- Özmantar, M.F., & Bingölbali, E. (2009) Etkinlik tasarımı ve temel tasarım prensipleri. İçinde Bingölbali, E., Özmantar, M.F. (Ed), *İlköğretimde Karşılaşılan Matematiksel Zorluklar ve Çözüm Önerileri*. Pegem Akademi, Ankara.
- Öztürk, C. & Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özyürek, L.(1983).“*Öğretim İlke ve Yöntemleri*”, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları
- Shenhar, A. (2015). What is Strategic Project Leadership? *Open Economics and Management Journal*, 2(1).
- Solomon, G. (2003). Project-based learning: A primer. *Technology And Learning Dayton*, 23(6), 20-20.
- Swan, M. (2007). “The Impact of the Task-Based Professional Development on Teachers' Practices and Beliefs: A Design Research Study”. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 10, 217-237.
- Şahin, E. (2018), *Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Anadolu Yayıncılık, Feryal Matbaası, Ankara.
- Şimşek, H. (2009). Methodical Problem In The Researches of Educational History. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, (42), 1, 33-51. [Çevrimiçi:<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/1147/13450.pdf>, Erişim tarihi: 12.01.2021].
- Taşdemir, M., & Taşdemir, A. (2011). Öğretmen adaylarının bilimsel araştırmaları inceleme yeterlikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 344-53.
- Ubuz, B. & Haser, Ç. (2002). Matematik öğretiminde rol yapılarının değişimi (Change of role structures in mathematics teaching). V. *Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, Orta Doğu Üniversitesi Eğitim Fakültesi. http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/b_kitabi.htm (p.1-5)
- Ubuz, B., Erbas, A.K, Çetinkaya, B. & Özgeldi, M. (2010). “Exploring the quality of the mathematical tasks in the new Turkish elementary school mathematics curriculum guidebook: the case of algebra”, *ZDM Mathematics Education*, 42: 483-491
- Uğurel, I. & Bukova-Güzel, E. (2010). “Matematiksel Öğrenme Etkinlikleri Üzerine Bir Tartışma Ve Kavramsal Bir Çerçeve Önerisi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 39: 333-347
- Ulusoy, K.(2009). Lise Öğrencilerinin Tarih Dersinin İşlenişi İle İlgili Düşünceleri (Ankara Örneği), *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,18, 1, 2009, (417-434).

- Ulusoy, K., & Gülüm, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları. *Journal Of Kirsehir Education Faculty*, 10(2).
- Uygun, K. & Bilgiç, C. (2018). İlköğretim Öğrencilerinin Problem Çözmeye Yönelik Yansıtıcı Düşünme Becerileri ve Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Başarıları, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt/ Vol: 7, Sayı/Issue: 3, 2018 Sayfa: 1497-1515.
- Uygun, K. & Çetin T. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yansıtıcı Düşünme Uygulamalarının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünsal, Y. & Güneş B. (2002). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak M.E.B İlköğretim 4. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı:3, s. 107-120.
- Watson, A., & Mason, J. (2007). "Taken-as-shared: A Review of The Common Assumptions about Mathematical Tasks in Teacher Education". *Journal of Mathematics Teacher Education*, 10, 205-21.
- Yanpar Şahin, T. & Yıldırım, S. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Yeşilyurt, E. (2010). Öğretmen adayları niteliklerinin işbirliğine dayalı öğrenme yöntemine uygunluğunun değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2010), 25-37
- Yılmaz, M (2008), Türkçede Okuduğunu Anlama Becerilerini Geliştirme Yolları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Hatay.